

แนวคิดทฤษฎีกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1. ความเป็นมาของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชได้มีพระราชดำรัส พระบรมราโชวาท และพระราชดำรินวโรกาสต่างๆ ตลอดมา และได้ทรงเน้นย้ำเด่นชัดยิ่งขึ้น โดยทรงมีพระราชดำรัสพระราชทานให้แก่พสกนิกรทุกหมู่เหล่า เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2517 ความตอนหนึ่งที่ขออน้อมัญญาเชิญมาบางตอน ดังนี้ “...ขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยอยู่อย่างพออยู่พอกินมีความสงบและทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธานในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกินไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรืองอย่างยอดแต่มีความพอกินมีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้..” นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสถึงเศรษฐกิจพอเพียงอีกหลายครั้งเพื่อให้บุคคล หน่วยงานที่จะน้อมนำปรัชญาพระราชทานเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติได้ถูกต้องตรงกัน (ถวัลย์ มาศจรัส, 2550 : 1-2)

2. พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้พระราชทานแก่บุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2540 พ.ศ.2541 พ.ศ. 2542 พ.ศ. 2543 พ.ศ.2545 และ พ.ศ.2546 มีสาระสำคัญดังนี้

วันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

“...พอเพียง อันนี้เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...”

“...คนอื่นเขาต้องมีการเศรษฐกิจ ที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่าเป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียงรู้สึกว่าจะไม่หรูหรา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า ผลิตให้พอเพียงได้...”

“...เศรษฐกิจแบบค้าขาย ภาษาฝรั่งเขาเรียกว่า “Trade Economy” ไม่ใช่ “แบบพอเพียง” ซึ่งฝรั่งเรียก “Self Sufficient Economy” คือเศรษฐกิจแบบพอเพียงกับตัวเอง เราก็อยู่ได้ ไม่ต้องเดือดร้อน...”

“...ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้น หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้ก็เคยบอกว่าการพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้ท่านนักเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าถ้าสมัยจริงน่าจะลำบากคนอื่นเขาต้องมีการเศรษฐกิจ ที่ต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียกว่าเป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียงเลยรู้สึกว่ามันหุหุ แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า ผลิตให้พอเพียงได้...”

“...ประเทศไทยจะสามารถพ้นวิกฤตการณ์ได้ดีกว่าหลายประเทศ เพราะแผ่นดินนี้ยังเหมาะสมกับความเป็นอยู่ได้ อย่างที่เคยพูดมาหลายปีแล้วว่า ภูมิประเทศยังให้ คือ เหมาะสมแต่ความเป็นอยู่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องอยู่อย่างประหยัด และต้องไปในทางที่ถูกต้อง...”

วันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

“...ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง และทำได้เพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอนั้น ไม่ได้แปลว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่ แต่เศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ...”

“...วิธีปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ไม่ต้องทำทั้งหมด และขอเดิมว่าถ้าทำทั้งหมดถ้าครอบครัวหนึ่ง หรือแม้หมู่บ้านหนึ่งทำเศรษฐกิจพอเพียงร้อยเปอร์เซ็นต์ก็จะเป็นการถอยหลังถึงสมัยหิน...”

“...คำว่าพอเพียงมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น แต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ ถ้าใครได้มาอยู่ที่นี้ในสาธานี้เมื่อเท่าไร ๒๔ ปี เมื่อปี ๒๕๑๗ ๒๕๑๗ ถึง ๒๕๔๑ นี้ ก็ ๒๔ ปี ไซ้ใหม่ วันนี้ได้พูดว่า เราควรจะทำปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย สมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้ชักจะไม่พอมีพอกิน จึงต้องมีนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนมีพอเพียงได้...”

“...ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หุหุหุก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติอันนี้ก็ความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจ หรือระบบพอเพียง เมื่อปีที่แล้วตอนที่พูดพอเพียงแปลในใจ แล้วก็ได้พูดออกมาด้วยว่าจะแปลเป็น Self-sufficiency (พึ่งตนเอง) ถึงได้บอกว่าพอเพียงแก่ตนเอง แต่ความจริงเศรษฐกิจพอเพียงนี้ กว้างขวางกว่า Self-sufficiency คือ Self-sufficiency นั้น หมายความว่า ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง...”

“...บางคนแปลจากภาษาฝรั่งว่า ให้ยืนบนขาตัวเอง คำว่ายืนบนขาตัวเองนี้ มีคนบางคนพูดว่าชอบกล ใครจะมายืนบนขา คนอื่นมายืนบนขาเรา เราก็โกรธ แต่ตัวเอง ยืนบนขาตัวเองก็ต้องเสียหลักหกล้มหรือล้มลง อันนี้ก็เป็นความคิดที่อาจจะเียงไปหน่อย แต่ว่า เป็นตามที่เขาเรียกว่ายืนบนขาของตัวเอง (ซึ่งแปลว่าพึ่งตนเอง) หมายความว่าสองขาของเรา ยืนบนพื้นให้อยู่ได้ไม่หกล้ม ไม่ต้องไปขอข้อมขาของคนอื่นมาใช้สำหรับยืน แต่พอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่าพอกก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอดังนั่นเอง คนเราถ้าพอใจความต้องการ ก็มีความ โลภน้อย เมื่อมีความ โลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิดอันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณ อดิภพ พุดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียงปฏิบัติคนก็พอเพียง...”

“...ความพอเพียงนี้ก็แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุผล...”

“...เมื่อเป็นทฤษฎีใหม่แล้ว ก็มาเข้าเป็นเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง คนที่ทำนี้ ต้องไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ฟุ้งเพื่อ ได้เขียนไว้ในทฤษฎีนั้นว่าลำบาก เพราะผู้ที่ปฏิบัติ ต้องมีความเพียรและต้องอดทน”

“...ไม่ใช่บอกว่า เป็นทฤษฎีใหม่ของในหลวง แล้วจะทำให้สะดวก และไม่ใช่ว่าทำได้ทุกแห่ง ต้องเลือกที่ ถ้าค่อย ๆ ทำไปก็จะสามารถขยายความคิดของทฤษฎีใหม่นี้ไปได้... ความจริงทฤษฎีใหม่ที่ปฏิบัติที่สระบุรีนั้น ได้คิดก่อนที่บัญญัติทฤษฎี ที่สระบุรีนั้น ได้ตั้งโครงการก่อนที่ต้องมูลนิธิช่วยพัฒนา โครงการนี้เป็นคล้าย ๆ โครงการแรกของมูลนิธิ และก่อนที่เขื่อนป่าสักได้เริ่มต้น นึกว่าที่ตรงนั้นถ้าหากเขื่อนป่าสักสำเร็จ จะสามารถนำน้ำมาผ่าน โกลีที่ของทฤษฎีใหม่นั้นได้ ถ้าคลองส่งน้ำผ่านทฤษฎีใหม่นี้ก็จะสมบูรณ์ เพราะมีโครงการรองรับไว้แล้ว...”

“...เศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่ สองอย่างนี้จะทำความเจริญแก่ประเทศได้ แต่ต้องมีความเพียร แล้วต้องอดทน ต้องไม่ใจร้อน ต้องไม่พูดมาก ต้องไม่ทะเลาะกัน ถ้าทำโดยเข้าใจกันเชื่อว่าทุกคนจะมีความพอใจได้

“...ถ้าเศรษฐกิจสม่าเสมอดี มีแต่ดีขึ้นได้จึงต้องรักษาความเป็นอยู่ที่ดี สถานการณ์ที่ดีต่อไปโดยรักษาอัตราแลกเปลี่ยนที่สม่าเสมอ ไม่มีปัญหาว่าประเทศชาติจะรอดพ้นจากวิกฤตการณ์ ทั้งนี้เพราะวิกฤตการณ์นี้มาจากความฟุ้งเฟ้อ หรือความโลภ ไม่อยากพูดว่าความทุจริต...เพราะถ้ามีความทุจริต ไม่มีใครทำงานอะไรได้ ไม่มีใครเชื่อ แล้วผู้ที่พยายามทำงานก็ไม่สามารถทำงานเพราะกลัวทุจริต...”

วันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

“...เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economic คำว่า Sufficiency Economic นี้ ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ จะมีได้อย่างไร เพราะว่า เป็นทฤษฎีใหม่... เพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่...”

และ โดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่า เราก็สามารถที่จะปรับปรุง หรือ ไปใช้หลักการ เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น...”

“...ถ้าไม่มีเศรษฐกิจพอเพียง ไฟดับ ไฟหลวง ไฟฟ้าหลวง หรือไฟฟ้าฝ่ายผลิตเขาคับหมด พังหมด จะทำอะไร ที่ ๆ ต้องใช้ไฟฟ้าก็ต้องแย่งไป บางคนต่างประเทศ เวลาไฟดับ เขามาตัวตายแต่ของเราไฟดับ เราเคยชิน เราไม่เป็นไร ไฟดับ ถ้ามีความจำเป็น เศรษฐกิจพอเพียงแบบไม่เต็มที่เรา มีเครื่องปั่นไฟ ก็ใช้ปั่นไฟ หรือถ้าชั้นโบราณกว่า มีคอกจุดเทียน มีทางที่ให้แก้ปัญหามาสมอ นั่นเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ก็มีเป็นขั้น ๆ แต่ว่าต้องดูว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ที่จะมาบอกทำให้พอเพียงเฉพาะตัวเองร้อยเปอร์เซ็นต์ เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ จะต้องมีการแลกเปลี่ยน ต้องมีการช่วยกัน ถ้ามีการช่วยกันแลกเปลี่ยน ก็ไม่ใช่พอเพียงแล้ว แต่ว่าพอเพียงในทฤษฎีหลวง คือ ให้สามารถดำเนินงานได้...”

“...ขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพออยู่พอกิน มีความสงบและทำงาน ตั้งอธิฐาน ตั้งปณิธานในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรื่องอย่างยอดเยี่ยมแต่มีความพออยู่พอกิน มีความสงบเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินได้เราก็จะยอดเยี่ยมได้...ฉะนั้นถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความคิดและอิทธิพล มีพลังที่จะทำให้ผู้อื่น ซึ่งมีความคิดเหมือนกันช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขอย้ำพอสมควร พออยู่พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแยกคุณสมบัติจากเราไปได้...”

วันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

“...เศรษฐกิจพอเพียงนี้ขอย้ำว่าเป็นทั้งเศรษฐกิจหรือความประพฤติกี่ทำอะไรเพื่อให้เกิดผล โดยมีเหตุและผล คือ เกิดผลนั้นมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุที่ดี ถ้าคิดให้ดีให้ผลที่ออกมาคือสิ่งที่ติดตามเหตุ การกระทำก็จะเป็นการกระทำที่ดี และผลของการกระทำนั้นก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดี แปลว่ามีประสิทธิผล ดี แปลว่ามีประโยชน์ ดี แปลว่าทำให้มีความสุข...”

“...เศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ย้ำแล้วแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Self-sufficiency Economic ใครต่อใคร ต่อว่า ว่าไม่มี Sufficiency Economic แต่ว่าเป็นคำใหม่ของเราก็ได้ คือ หมายความว่าประหยัด แต่ไม่ใช่ขี้เหนียว ทำอะไรมีความอะลุ่มอล่วย กัน ทำอะไรด้วยเหตุด้วยผล จะเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแล้วทุกคนจะมีความสุข...”

วันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

“...เมืองไทยนี้มีทรัพยากรดี ๆ ไม่ทำไม่ใช้ เดี่ยวต้องไปกู้เงินอะไรที่ไหนมา มาพัฒนาประเทศ จริงรุ่นฝรั่งก็ต้องซื้อมา ต้องมีแต่เรามีของทรัพยากรที่ดี เราต้องใช้ ไม่ใช่รุ่นไหนอื่น ๆ ของอื่นหลายอย่างแล้วที่นายกฯ พุดถึงทฤษฎีใหม่ พุดถึงเศรษฐกิจพอเพียง ได้เนี่ยเราไม่ได้ซื้อจาก

ต่างประเทศ แต่ว่าเป็นของพื้นเมือง แล้วก็ไม่ได้ อาจจะอ้างว่าเป็นความคิดของพระเจ้าอยู่หัว ไม่ใช่ทำมานานแล้ว ทั้งราชการ ทำราชการ ทั้งพลเรือน ทั้งทหาร ทั้งตำรวจ ได้ใช้เศรษฐกิจพอเพียงมานานแล้ว อย่างตำรวจไปเปิดโรงเรียนที่บนภูเขา ใช้เศรษฐกิจพอเพียงแท้โรงเรียนสร้างโรงเรียนใช้ไม้ ๆ พัง ๆ ก็ไปเลือกมา แล้วก็คนที่เป็นครู ก็เป็นตำรวจ 2 คน ได้เลี้ยงดูสอนเด็ก ๑๐ คน ๑๕ คน แล้วก็นอกจากเลี้ยงดู ยังเป็นบุรุษพยาบาลด้วย ครูที่เป็น เออ มาลาเรีย ตรวจเลือด ตำรวจพวกนี้เขาตรวจเลือดแล้วก็เมื่อเป็นยังไว เขาก็ส่งผู้ที่ป่วย ช่วยชีวิตเด็กและผู้ใหญ่มากมาย แต่อย่างนี้ถือว่า เลื่อม หาว่าเลือน หาว่า ตำรวจป่าเนี่ย เขาเรียกว่า ตำรวจป่า พวกตำรวจชายแดนนี้ ตำรวจป่าเขา คนอื่นในกรุง หาว่าเป็นตำรวจป่า แต่ที่จริงตำรวจป่าเนี่ยเขาช่วยชีวิตคนมากมาย มากหลาย...”

วันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

“...วิธีปลูกข้าวไม่เหมือนของเรา เราเพิ่งพบวิธีปลูกข้าวในพรุ ทำให้เราทราวมิถินแล้ว ขยายได้ อันนี้หมายความว่า ต้องสอนให้เด็ก ๆ มีจินตนาการ ตอนนี้อย่างเขาเขาก็มีเทคโนโลยีสูง เราก็ชื่นชมรัฐบาลมาเลเซียเขาเก่ง มีความสามารถฉลาด แต่ตอนนั้นเขาปลูกข้าวไม่ใช่ว่าต้องเอาคนไทยไปสอน แต่ที่เราสอนได้ จากคนที่มีความรู้แล้วเรียนเกี่ยวกับการเกษตรแล้วมาพลิกแพลงให้สามารถทำให้ดินมีผลผลิตได้ อันนี้เป็นสิ่งสำคัญเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่สามารถเลี้ยงตัวได้ถึงมาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ที่ก้าวหน้าไม่ใช่เพียงแต่ปลูกพอกินอย่างนั้น มันต้องมีพอที่จะตั้งโรงเรียน แม้แต่ศิลปะเกิดขึ้น ประชาชาติถือว่าประเทศไทยเจริญในทุกทาง ไม่หิว มีกิน คือไม่จน มีกิน มีอาหารใจ หรืออะไรอื่น ๆ ให้มาก ๆ...”

“...ความสะดวกระสามารถสร้างอะไรได้มาก นี่คือเศรษฐกิจพอเพียง สำคัญว่าต้องรู้จักขั้นตอน ถ้าไม่ทำอะไรให้เร็วเกินไปไม่พอเพียง ถ้าไม่เร็ว ช้าไปก็ไม่พอเพียง ต้องให้รู้จักก้าวหน้าโดยไม่ทำให้คนเดือดร้อน อันนี้เศรษฐกิจพอเพียงคงได้ศึกษามาแล้ว เราพูดมาแล้ว ๑๐ ปี ต้องปฏิบัติด้วย...”

จากแนวพระราชดำรัสข้างคั้นั้น สรุปได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแนะแนวทางการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง พอกิน พอใช้ พอเหมาะกับความเป็นอยู่ของตนเอง มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัธยาศัย ไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พันนาการอยู่กับสิ่งใด ไม่โลภมาก ไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ฟุ้งเฟ้อ และอยู่อย่างประหยัดในการทำสิ่งใด หรือประกอบกิจการสิ่งใดนั้น จำเป็นต้องปฏิบัติด้วยความเพียร คือการทำสิ่งใดนั้นต้องไม่ใจร้อน ความอดทน คือ การทำสิ่งใดนั้นอย่าทะเลาะกัน ความรอบคอบ คือ การคิดทำสิ่งใดนั้นต้องคิดวางแผน และต้องปฏิบัติอย่างค่อยเป็นค่อยไป และความซื่อสัตย์สุจริต คือ การทำสิ่งใดก็ตามนั้นต้องไม่โลภ และต้องไม่ทุจริต สิ่งเหล่านี้เป็นการกระทำและการปฏิบัติคนแต่

ในสิ่งที่ดี และการกระทำแต่ในสิ่งที่ดีดังกล่าว จะนำมาซึ่งความ “พอ” ในตนเอง ทำให้ตนเองเกิดความสุขในที่สุด

3. ความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสแนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดยาวนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป. : 3) เพื่อพระราชทานให้กับพสกนิกรชาวไทยให้น้อมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปเป็นหลักในการดำเนินชีวิตจาก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีคำที่ควรศึกษาความหมายดังนี้

คำว่า “ปรัชญา” ตามรูปศัพท์มาจากคำสันสกฤต 2 คำ คือ “ปร” กับ “ชญา” คำว่า “ปร” แปลว่า ประเสริฐ และ คำว่า “ชญา” ที่แปลว่า ความรู้ ปรัชญา จึงแปลว่า ความรู้อันประเสริฐ ซึ่งหมายถึง ความรู้ที่เกิดหลังจากสิ้นความสงสัยแล้ว ส่วน “Philosophy” มาจากคำภาษาละติน 2 คำ คือ “Philo” กับ “Sophia” คำว่า “Philo” แปลว่า “ความรัก” และ “Sophia” แปลว่า “ความรู้” เพราะฉะนั้น Philosophy จึงแปลว่า “ความรักความรู้” (จันงค์ ทองประเสริฐ, 2533 : 4)

คำว่า “ปรัชญา” แปลว่า ความรอบรู้ (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2537 : 3)

ปรัชญา แปลว่า วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้ และความจริง (พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530,2534 : 324)

จากความหมายของปรัชญา ดังกล่าว สามารถสรุปความหมายของปรัชญาได้ดังนี้ ปรัชญา คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักแห่งความรู้ และความจริง

เกษม วัฒนชัย (2549 : 5) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ “รวยได้โดยไม่โกง” และได้ถอดความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรัสว่า เป็นแนวทางที่สภาพพัฒนาใช้ เป็นเป้าหมายหลักในแผน 9 และในแผน 10 ที่จะเริ่มปี 2550 ก็นำใช้ต่อเหมือนกัน “ผมอยากให้เรามาถอดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงออกมาหลายๆ ระดับให้ทุกคนเข้าใจ อาทิ ให้เด็ก นักเรียน เข้าใจได้ เอาไปใช้ปฏิบัติใช้ได้ หรือชาวไร่ชาวนา ผู้ประกอบการ เอกชน เข้าใจได้ หรือราชการ รัฐวิสาหกิจ นักการเมือง เข้าใจได้ แล้วเอาไปปฏิบัติจะเป็นประโยชน์มหาศาลจริงๆ เนื้อของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนามธรรม เราต้องเอามาถอดแล้วทำความเข้าใจ เสร็จแล้วออกแบบเป็นรูปธรรมในการดำเนินชีวิตของเรา หรือในกิจกรรมที่เราทำอยู่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมี 4 ส่วนเข้าใจได้ไม่ยาก 1) “เป้าหมาย” ของปรัชญานี้เพื่อคนไทย ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน ประเทศ สามารถใช้ชีวิตและดำรงอยู่ในสังคมอย่างสมดุลท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก 2) ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า ในการเปลี่ยนแปลงทั้ง

ภายใน-ภายนอก จะมีผลกระทบ 4 ด้านด้วยกัน คือ วัตถุประสงค์ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพราะฉะนั้น ไม่ว่าเด็กนักเรียน ครอบครัว บริษัท องค์กร เขาไปใช้ เราต้องพยายามนึกถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง 4 ด้าน ซึ่งผลกระทบมาจากทั้งภายใน ภายนอก เช่น ภายในครอบครัว ภายนอกครอบครัว ภายในบริษัท ภายนอกบริษัทภายในตัวเราภายนอกตัวเรา 3) หลักใหญ่ คือ "ทางสายกลาง" มีองค์ประกอบอยู่ 3 ข้อ คือ 1) ทำอะไรขอให้ยึดหลักพอประมาณ 2) ขอให้มิเหตุผล และ 3) ขอให้สร้างภูมิคุ้มกันในตัว ให้ดีเพื่อรับการเปลี่ยนแปลง ได้ที่อาจจะเกิดรวดเร็วและรุนแรงได้ และ 4) ปัจจัยที่จะนำเอาปรัชญานี้มาใช้แล้วเกิดผลสำเร็จต่อความสำเร็จมีอะไรบ้าง ไม่ใช่ใครเขาไปใช้ได้ ก่อนที่จะใช้ให้สำเร็จต้องมีปัจจัย ปัจจัยแรกคือต้องยกพื้นฐานจิตใจให้มีสำนึกในคุณธรรมและซื่อสัตย์สุจริต เพราะฉะนั้นถ้าเราจะใช้ในครอบครัวเรา เราต้องยกพื้นฐานจิตใจ ให้สำนึกในคุณธรรม และซื่อสัตย์สุจริต ในบริษัท ในชุมชน ก็เหมือนกัน ปัจจัยที่สอง จะทำอะไรต้องใช้หลักวิชาการ ทั้งในชั้นวางแผนและชั้นปฏิบัติ ไม่ใช่จะทำอะไรก็พรวดพราดทำไปเลย ให้รอบคอบในการใช้หลักวิชาหาข้อมูล ศึกษาคุณสมบัติ และปัจจัยสุดท้ายคือ ใช้ชีวิตอย่างอดทน มีความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบจากหลักตรงนี้เราเอาไปแปลง ที่พระองค์ท่านพระราชทานให้แล้วคือด้านการเกษตร ท่านตั้งข้อสังเกตว่า ชาวนาไทยถ้าจะอยู่ได้ในระดับครอบครัวโดยไม่เป็นหนี้เขา พระองค์ท่านคำนวณหาตัวเลขเองทั้งหมด โดยใช้ทฤษฎีที่ว่า "เกษตรทฤษฎีใหม่" ท่านคำนวณว่าที่ดิน 15 ไร่ แบ่งเป็นที่อาศัยกี่ไร่ แล้วขุดบ่อเลี้ยงปลา ทำนาที่ไร่ ซึ่งถ้าทำอย่างนี้แล้วก็จะอยู่ได้โดยหลักซื่อสัตย์สุจริต ไม่เป็นหนี้ใคร โดยใช้หลักที่กล่าวมาข้างต้น และหลักนี้นำไปทดสอบหลายแห่งทั้งที่เขาหินซ้อน ในศูนย์ศึกษาการพัฒนาต่างๆ แล้วพอเราได้ไปคุยกับชาวบ้าน เขาก็บอกว่า อู๋...สมัยก่อนไม่พอกินหรอก ตอนนี้ส่งลูกเรียนได้ จากการใช้ปรัชญานี้ เช่นเดียวกับภาคธุรกิจที่เอาไปแปลงดูในกิจกรรมของเราจะอย่างไร ไม่ได้หมายความว่าไม่ให้รวยแต่รวยได้โดยไม่ต้องโกง

คาถา ไชยธรรม (ม.ป.ป. : 76) ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การจัดการกับระบบ การผลิต การค้า และบริโภค อย่างพอเหมาะ พอสม พอกับสถานะของตน โดยประเมินขนาดของความต้องการให้พอดีไม่เกินไปกว่าขีดความสามารถของคนที่จะสามารถผลิตได้ด้วยเช่นกัน เพื่อให้เกิดสัดส่วนที่สมดุลกันระหว่างรายรับกับรายจ่ายของแต่ละบุคคล ซึ่งความพอดีนี้ก็จะหมุนกลับคืนมาสร้างความสุขให้กับการดำรงชีวิตของคนได้อย่างเหมาะสมตามอัธยาศัย

ทองทิพพา วิริยะพันธุ์ (2550 : 12) ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึง ความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจให้สำนึกในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน มี

ความพอกเพียร มีสติ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ป.อ.ปยุตโต (สมพร เทพสิทธา, 2548 : 36-38) ได้กล่าวถึง “เศรษฐกิจพอเพียง” ว่าเป็น “เศรษฐกิจแนวพุทธ” มีลักษณะ “เป็นสายกลาง” อาจเรียกได้ว่า เศรษฐศาสตร์สายกลางหรือ เศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา ที่ว่าเป็นสายกลางเป็นมัชฌิมา คือ มีความพอดี พอประมาณ ได้คุณภาพ ความพอดีคือจุดที่คุณภาพชีวิตกับความพึงพอใจมาบรรจบกัน หมายความว่า เป็นการได้รับความพึงพอใจด้วยการตอบสนองความต้องการของคุณภาพชีวิต ตัวกำหนดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ คือ มัตตัญญูตา ความรู้จักพอประมาณ รู้จักพอดีในการบริโภค หมายถึงความพอดี ให้คุณภาพชีวิตมาบรรจบกับความพึงพอใจ ความหมายอีกอย่างของความพอดีหรือมัชฌิมาคือ ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น คำว่าไม่เบียดเบียนผู้อื่นในพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่เฉพาะคนเรา มีหลักว่า อหิงสา สัพพปาณานํ แปลว่าไม่เบียดเบียนชีวิตทั้งปวง ซึ่งสมัยนี้เรียกว่า Ecology – system แปลว่า ระบบนิเวศ เมื่อมองในแง่ของพุทธศาสนา หลักการเศรษฐศาสตร์ก็มาสัมพันธ์กับระบบการดำรงอยู่ของมนุษย์ที่ว่ามีองค์ประกอบ 3 อย่าง สัมพันธ์อิงอาศัยกันอยู่ องค์ประกอบ 3 อย่างนี้ คือ มนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม องค์ประกอบทั้งสามในการดำรงอยู่ของมนุษย์จะต้องประสานเกื้อกูลกัน ฉะนั้น พฤติกรรมในทางเศรษฐศาสตร์ของมนุษย์จะต้องเป็นไปในทางที่ไม่เบียดเบียนตน คือไม่ทำให้เสียคุณภาพชีวิตของตนเอง แต่ให้เป็นไปในทางที่พัฒนาคุณภาพชีวิตและไม่เบียดเบียนคนอื่น คือ ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่สังคม และไม่ทำให้เสียคุณภาพของระบบธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประเวศ วะสี (อภิรักษ์ พันธเสน และคนอื่นๆ, 2550 : 60- 62) ได้กล่าวถึง “เศรษฐกิจพอเพียง”สรุปได้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญแห่งชาติ หรือเป็นหนึ่งในระเบียบวาระริบคว่นของชาติอันประกอบด้วย 1) สร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ 2) สร้างเศรษฐกิจพอเพียง 3) ปฏิรูประบบเศรษฐกิจมหภาคและการเงิน 4) ปฏิรูประบบรัฐ ทั้งการเมืองและระบบราชการ 5) ปฏิรูปการศึกษา 6) ปฏิรูปสื่อ 7) ปฏิรูปกฎหมาย ที่เมื่อเชื่อมโยงกันแล้วจะทำให้ประเทศไทยมีฐานที่เข้มแข็งและเติบโตได้อย่างสมดุล

เศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะเป็นเศรษฐกิจสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทาที่เชื่อมโยง/สัมพันธ์กับความเป็นครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นเศรษฐกิจ ที่บูรณาการเชื่อมโยงชีวิต จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความเป็นประชาสังคม ดังนั้นจึงอาจเรียกชื่อปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ในชื่ออื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจคุณภาพ เศรษฐกิจบูรณาการ หรือ เศรษฐกิจศีลธรรม

เศรษฐกิจพอเพียง จึงมีความหมายถึงความพอเพียงอย่างน้อย 7 ประการ คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง รักเอื้ออาทรผู้อื่น

3. ถึงแวดล้อมพอเพียงอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมที่จะเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ
 4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง รวมตัวกันแก้ไขปัญหาด่าง ๆ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
 5. ปัญญาพอเพียง เรียนรู้ร่วมกัน เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก
 6. ตั้งอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง เพราะเศรษฐกิจที่สัมพันธ์ และเติบโตจากฐานทางวัฒนธรรม อันหมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อม จึงจะเป็นเศรษฐกิจที่มั่นคง
 7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ผันผวนอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งมนุษย์ไม่สามารถรับได้
- อาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในทัศนะของ ประเวศ วะสี จะเป็นแนวคิด ที่มีคุณลักษณะเด่น คือ นอกจากความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ หรือ มิมีติมนุษย์ (Human Dimension) โดยอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในกระบวนการผลิตแล้ว ยังต้องครอบคลุมถึงแนวคิดด้านศีลธรรมและจิตใจไปพร้อม ๆ กันด้วยแล้ว กิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียง สามารถมิได้หลากหลาย เช่น

การทำเกษตรผสมผสาน ที่สามารถพึ่งพิงตนเองได้ รวมถึงน้ำซึ่งเป็นปัจจัยในการผลิต เป็นเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมี จึงไม่ทำให้ธรรมชาติเสียสมดุล หัตถกรรมและศิลปกรรม ที่เป็นงานฝีมือของครอบครัว เป็นอาชีพที่ทำให้สมาชิก ของครอบครัวสามารถอยู่ร่วมกันได้ เกิดความอบอุ่นในครอบครัว

อุตสาหกรรมชุมชน เช่น การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร โดยชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงและส่งขายสู่ตลาดโลก

ธุรกิจบริษัทชุมชน ที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน และอาจเชื่อมโยงกับธุรกิจภายนอกเพื่อประโยชน์ของชุมชน

ศูนย์การแพทย์แผนไทย ที่สามารถช่วยให้ชุมชนประหยัดเงินรวมทั้งสร้างรายได้ให้กับชุมชนกองทุนชุมชน เป็นกลไกทางการเงินที่ดำเนินการผ่านกระบวนการทางสังคมของชุมชน

เป็นที่น่าสังเกตว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียง ในทัศนะของ ประเวศ วะสี นั้น แม้ว่าจะมีความหลากหลายประเภท และหลากหลายในระดับ แต่กิจกรรมทางเศรษฐกิจ เหล่านั้น โดยมากแล้วจะเป็นกิจกรรมทางเกษตร ถึงแม้จะเป็นกิจกรรมค้าขายก็จะเป็นการค้าขายแบบง่าย ๆ ซื่อมาขายไปเป็นหลัก และให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของชุมชน เชื่อมโยงการกระจายรายได้ที่ดี เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ชาวบ้านปฏิบัติอยู่ เชื่อมโยงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และคุณค่าอันดีงามของชุมชน

ปรียานุช พิบูลสรารุช (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรีเขต 1 : 124) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้

ดำเนินไปในทางสายกลาง คือความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงจะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากกาเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน โดยจะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการในทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันต้องมีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต มีความอดทน ความเพียร และมีสติปัญญา เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้อย่างดี

พารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา (2549 : 5) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ การเรียนรู้ตาม ทัศนภาพ

ไพบุณย์ วัฒนศิริธรรม (2549 : 5) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือความพอดีและความสมดุลซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นคงและความยั่งยืนได้ในระยะยาว เพราะอะไรที่ไม่สมดุลมันไปไม่ได้ไม่ยาว อย่างร่างกายต้องมีความพอดีถึงจะอยู่ได้ ถ้าเกิดความไม่สมดุล มีเนื้องอก หรือสารบางอย่างในร่างกายหายไป ชีวิตก็อยู่ไม่ได้ เพราะฉะนั้นความพอดีและความสมดุลเป็นหลักสำคัญ

สุนัย เศรษฐบุญสร้าง (2549 : 171) ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า มโนทัศน์สำคัญที่เปรียบเสมือนเป็นรหัสพันธุกรรมทางความคิดในสายพันธุ์แห่งกระบวนทัศน์ของเศรษฐกิจพอเพียง ได้สะท้อนผ่านภาษาบางคำ เช่น คำว่า ความพอเพียง ทางสายกลาง คุณธรรม ความซื่อสัตย์ ความรอบรู้ และความมีเหตุผล

สุเมธ ดันติเวชกุล (ม.ป.ป. อ้างถึงใน อภิรัชย์ พันธเสน และคนอื่นๆ, 2550 : 45) อดีตเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานในโครงการพระราชดำริ (กปร.) ยังได้กล่าวสรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริไว้ว่า หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self-sufficiency) อยู่ได้โดย ไม่เดือดร้อน ซึ่งต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือให้ตนเองสามารถอยู่ได้อย่างพอกินพอใช้ มิได้มุ่งหวังที่จะสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้เจริญอย่างรวดเร็วเพียงอย่างเดียว จะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ง่าย มีความชัดเจน ไม่ยากแก่การรับรู้และนำไปปฏิบัติ ดังจะเห็นเป็นรูปธรรมที่ปรากฏชัดเจนในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เกิดผลสำเร็จแล้วมากมาย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2548 : 1-2) เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันโลกโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน

และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2546 : 23) ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็น เรื่องของความพอดี ซึ่งเป็นเรื่องของแนวคิดและปรัชญาที่อยู่เหนือวิชาเศรษฐศาสตร์ เพราะ โยง ไปถึง ศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธ อย่างที่ E.F. Schumacher เขียนในหนังสือที่ชื่อว่า Small is Beautiful หรือพุทธเศรษฐศาสตร์ กล่าวคือ เศรษฐกิจพอเพียงไม่น่าจะมีความหมายเหมือนจุดดุลยภาพ (Equilibrium) ในวิชาเศรษฐศาสตร์ แต่หมายถึงว่าจะทำอย่างไรจึงจะทำให้คนมีเหตุผลในลักษณะที่มีความพอดี แต่ก็เชื่อมาตรการทางเศรษฐศาสตร์และนโยบายทางเศรษฐศาสตร์สามารถควบคุมความโลภ และกิเลสของคนได้

จากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ทรงมีพระราชดำรัส และมีผู้กล่าวถึงความหมายของ ปรัชญาและความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง จึงสรุปได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ศาสตร์ ที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะ การพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อบุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก ภายในทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้

4. หลักแนวคิดของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

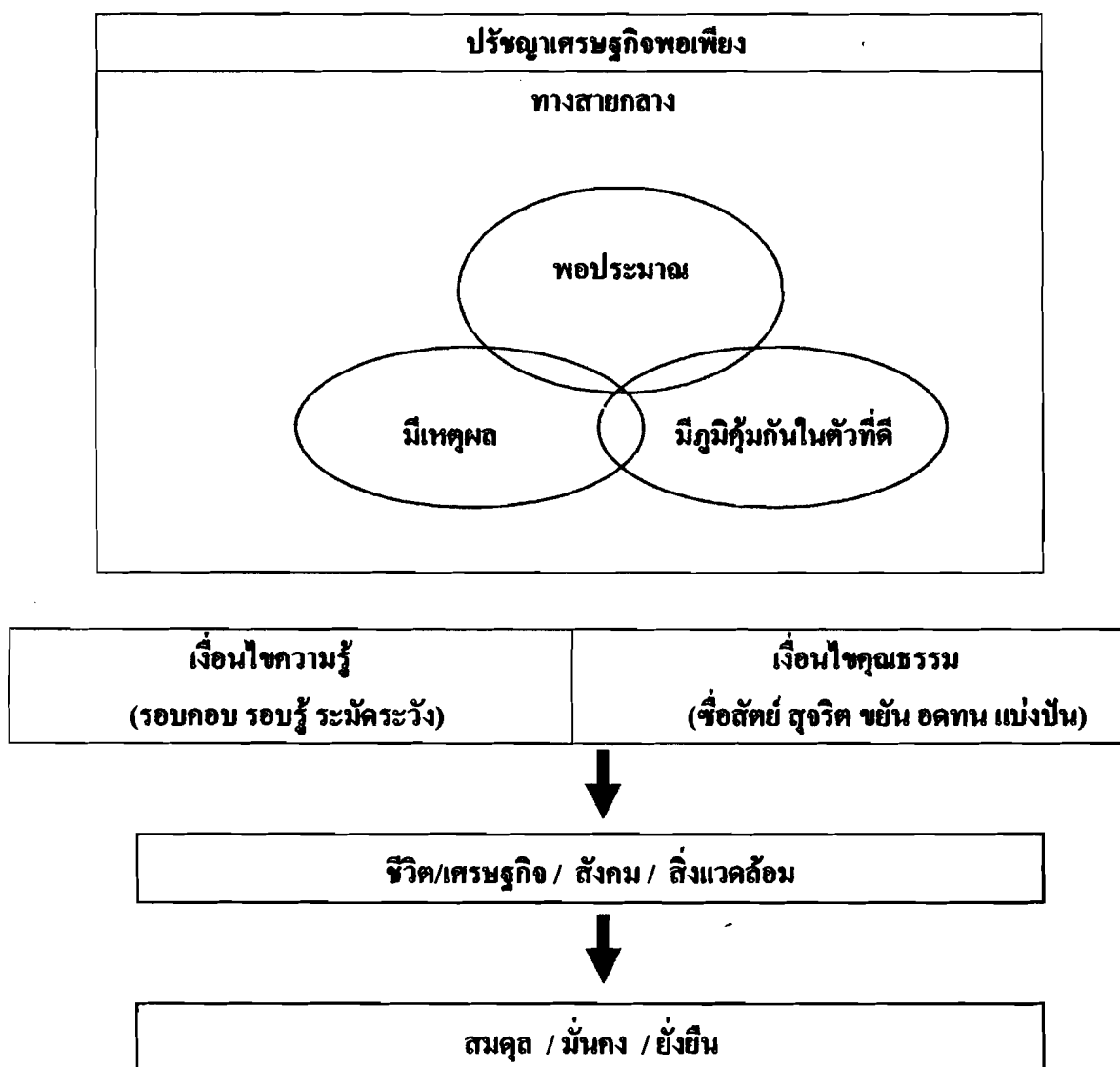
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550 : 7) กล่าวถึง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งสรุป ดังนี้

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็น ปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิม ของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ตลอดเวลา ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติ บน ทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลง

อยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา ซึ่งจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และ 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ และ เงื่อนไขคุณธรรม

แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี โดยมีแผนภาพหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ ดังนี้

ภาพที่ 2.1 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ

5. ความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางปฏิบัติที่สำคัญที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานให้แก่พสกนิกรปวงชนชาวไทยเพื่อให้ประเทศไทยในทุกภาคส่วนตั้งแต่ระดับรัฐบาลจนถึงประชาชนทั่วไป ได้น้อมนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละภาคส่วน ทั้งนี้เนื่องมาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหฤทัยเป็นห่วงพสกนิกรและประเทศไทย เนื่องจากโลก ทุกวันนี้กำลังเข้าสู่ยุค “โลกาภิวัตน์” (Globalization) ซึ่งหมายถึงปรากฏการณ์ที่เทคโนโลยีด้านการสื่อสารและคมนาคมได้เชื่อมประเทศต่างๆ ทุกประเทศในโลกให้เป็นหนึ่งเดียว และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีได้แผ่ขยายครอบคลุมไปทั่วโลกภายหลังการสิ้นสุดของยุคสงครามเย็น โดยเงินทุนจำนวนมากสามารถเคลื่อนย้ายจากซีกโลกหนึ่ง ไปสู่ประเทศในอีกซีกโลกหนึ่ง ด้วยเวลาที่รวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอก จึงได้กลายเป็นเสมือนคลื่นลูกใหญ่ ที่โหมซัดเข้าสู่ทุกประเทศในโลก เมื่อคลื่นลูกใหญ่โหมซัดเข้าสู่ชายหาด มันจะกวาดสิ่งของต่างๆ ที่เคยอยู่ ณ สถานที่หนึ่ง ให้เคลื่อนย้ายไปสู่อีกที่หนึ่งหรือไม่ก็สูญไปในท้องทะเล ซึ่งทำให้ตำแหน่งแห่งที่ของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งของต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ฉับไคคลื่นโลกาภิวัตน์ที่โหมใส่ประเทศต่าง ๆ ก็สามารถทำให้ตำแหน่งแห่งที่ของผู้คน ภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ที่เคยดำรงอยู่ในแต่ละระบบสังคมเกิดการแปรเปลี่ยนไปจากเดิม อันจะส่งผลให้เกิดเป็นความโกลาหลครั้งใหญ่ขึ้นได้ เฉกเช่นเดียวกันฉนั้น ในกรณีเช่นนี้ ถ้าหากสิ่งของสำคัญต่างๆ ถูกยึดไว้กับฐานที่มั่นคง ถึงคลื่นจะโหมซัดมารุนแรงอย่างไร ก็ไม่อาจจะพัดพาสิ่งของนั้นๆ ให้เคลื่อนย้ายตำแหน่งหรือสูญหายไปในท้องทะเลได้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็จะทำหน้าที่คุณเดียวกันนี้ โดยจะช่วยสร้างรากฐานที่แข็งแรงให้กับชีวิตแต่ละชีวิต ตลอดจนแต่ละครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศชาติ เพื่อให้มีหลักยึดที่มั่นคงเมื่อต้องเผชิญกับคลื่นลมความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางที่โหมเข้ามาใส่ดังกล่าว ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานมีพระทวยาลัยเกษรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 ไว้ดังนี้ “... การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการเมื่อได้พื้นฐานความมั่นคง พร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงโดยลำดับต่อไป...” (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2546 : 1)

อย่างไรก็ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่หมายถึงปรัชญาในการต่อต้านความเปลี่ยนแปลงหรือไม่ยอมรับความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น แต่เป็นการใช้ “ปัญญา” ปรับตัวให้เข้ากับกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่าง “พอเพียง พอเหมาะ พอประมาณ” ในทิศทางที่จะสามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญยิ่งขึ้น ตาม “ทางสายกลาง” ของแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีขั้นตอนการยกระดับจาก “เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน” อันเป็นการพัฒนาให้สามารถพึ่งพา

ตนเองได้ ในระดับปัจเจกบุคคลและครอบครัวไปสู่ “เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า” อันเน้นการพัฒนาไปสู่ความเจริญงอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นของสังคมส่วนรวมในวงกว้าง (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2549 : 19-21) ดังคำกล่าวของ เสน่ห์ จามริก (2542 : 248-249) กล่าวไว้ว่า หลักความคิดว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณค่าและความหมายกว้างใหญ่ไพศาล ก็นอกเหนือออกไปจากจะถือกันเป็นแต่เพียงวิธีการหรือมาตรการแก้ไขปัญหาวิกฤต เฉพาะหน้า ชั่วครู่ชั่วยามที่เศรษฐกิจฟองสบู่ถึงการแตกดับ ค่าเงินบาทตกต่ำ หนี้สินพันตัว ธุรกิจและสถาบันการเงินล่มสลาย ผู้คนนับล้าน ๆ ต้องพากันตกงาน ฐานะรายได้ตกต่ำ ความยากจน ยากไร้ แผ่ขยาย ในขณะที่บริการ และสวัสดิการสังคม ต้องถูกตัดทอน ลดน้อยถอยลงไป ตลอดจนปัญหาสังคมอื่น ๆ นานัปการ ที่จะตามมาปัญหาวิกฤต เหล่านี้ เป็นที่คาดหวัง โดยเฉพาะ ในแวดวงเจ้าลัทธิเงินตรา (Monetarists) ซึ่งกุมอำนาจและการตัดสินใจ ทั้งในระดับโลก และระดับชาติ ว่าจะสามารถแก้ไข และฟื้นฟู เศรษฐกิจให้กลับคืนสู่ความรุ่งเรือง และเติบโตได้ในที่สุด ความคาดหวังเช่นว่านี้ ไม่ใช่จะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะในขณะนี้ วิกฤติ เศรษฐกิจการเงิน ทำนองเดียวกัน ก็ได้ถูกกลาไปทั่วโลก เป็นแรงกระตุ้น ให้บรรดามหาอำนาจ อุตสาหกรรม จำต้องเร่ง ขวนขวายหนุนช่วย ให้มาตรการแก้ไขปัญหาการเงิน ได้เกิดเป็นมักเป็นผลขึ้น เพื่อความอยู่รอดและ ดำรงคงอยู่ของระบบเศรษฐกิจตลาดเสรี แต่ประเด็นจริง ๆ อยู่ที่ว่าจากวิกฤติ เศรษฐกิจการเงินครั้งนี้ สังคมไทยได้เรียนรู้ อะไรถึงความเป็นจริงเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจตลาดเสรีภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เป็นอยู่อันหมายถึงกระแสการแผ่อำนาจของกลุ่มมหาอำนาจอุตสาหกรรม และบริษัทข้ามชาติ ผลสืบเนื่องวิกฤติเศรษฐกิจ การเงินประการสำคัญยิ่งก็คือ ทั้งสถาบันและนโยบายเศรษฐกิจการเงินของประเทศต้องตกอยู่ในอำนาจการกำกับควบคุมของต่างชาติซึ่งหมายความว่าอำนาจการกำกับควบคุมที่ว่าจะขยายวงออกไปสู่นโยบาย และมาตรการทางสังคมต่างๆ ครอบคลุมชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนคนไทยทั้งหมด การสูญเสียอธิปไตยทางเศรษฐกิจการเงิน จึงเป็นด้านสำคัญที่จะ ไปสู่การสูญเสียอิสรภาพและความมั่นคงในชีวิตของคนไทยทั้งชาติ กล่าว โดยเฉพาะถึงชนบทไทย

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปความสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ว่าการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นหลักในการพัฒนาประเทศดังนี้

1. ทำให้คนไทย ตั้งแต่ระดับตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศ สามารถใช้ชีวิตและดำรงอยู่ในสังคมอย่างสมดุลท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอก
2. ทำให้ลดผลกระทบในทางลบทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของประเทศ

3. ทำให้เกิดภูมิคุ้มกันตัวที่ดีทั้งในระดับตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศสามารถรับมือกับการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ที่นับวันจะทวีความรุนแรงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. ทำให้สามารถพึ่งตนเองได้ในทุกระดับ

5. ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ของประเทศในทุกด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะการแก้ปัญหา ทักษะในการดำรงชีวิต และด้านคุณธรรม อย่างยั่งยืน

6. คุณลักษณะตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ได้มีผู้ที่ได้ศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ ในเรื่องคุณลักษณะตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญที่จะสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างเป็นรูปธรรม คือ

สหทยา พลปัดพิ (2548 : 33-39) ได้กล่าวถึง คนที่พึงประสงค์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ สรุปได้ดังนี้

1. มีความพอประมาณ ซึ่งครอบคลุมถึง

1.1 ความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาร่างกาย แรงสมอง ความรู้ ทักษะ ความสามารถ สถานภาพ ฐานะ และข้อจำกัดของตนเอง และตัดสินใจกระทำการใด ๆ โดยอยู่บนพื้นฐานของศักยภาพของตัวเอง และไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน

1.2 ความพอประมาณกับสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาบริบทของชุมชน สังคมที่แวดล้อม ทั้งส่วนที่เป็นข้อได้เปรียบ ข้อจำกัด ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทั้งต่อส่วนตัวและส่วนรวม และตัดสินใจหรือกระทำการใด ๆ ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน สังคม โดยไม่สร้างผลกระทบต่อส่วนรวม หรือทำให้ชุมชน สังคมเสียประโยชน์

1.3 การไม่โลภไปจนเบียดเบียนผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การมีความต้องการน้อย ทำให้ไม่ต้องแข่งขันอย่างเอาเป็นเอาตาย เอาเปรียบ ทำลายสิ่งแวดล้อม หรือเบียดเบียนผู้อื่น เพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องมาเป็นของตนเอง โดยบุคคลที่มีความโลภน้อยจะเน้นการตัดสินใจและการกระทำที่อยู่บนพื้นฐานของความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต การไม่เบียดเบียนผู้อื่นและการแบ่งปันผลประโยชน์ ในลักษณะที่ทำให้ทุกฝ่ายต่างได้รับผลประโยชน์ (Win-win Situation) เพื่อให้สังคมโดยรวมได้รับผลประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2. มีเหตุผล ซึ่งครอบคลุมถึง

2.1 การไม่ประมาท

2.2 การรู้ถึงสาเหตุ หมายถึง การมีความสามารถที่จับประเด็นปัญหา และเข้าใจถึงสาเหตุเบื้องต้นหรือที่มาของปัญหา/เรื่องราวที่เกิดขึ้นว่ามาจากสิ่งใด

2.3 การมีความสามารถในการพิจารณาค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4 การคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำ หมายถึง การมีความตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของตนเองว่าจะส่งผลกระทบต่อเนื่องไปอย่างไร

3. มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งครอบคลุมถึง

3.1 การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ ซึ่งแยกได้เป็น

3.1.1 การมีความสามารถในการหาเลี้ยงชีพได้ด้วยตนเอง เช่น มีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต มีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้ตนเองอยู่ได้อย่างมีความสุข

3.1.2 การมีระบบป้องกันความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ เช่น การมีเงินออม การมีระบบประกัน การกระจายการลงทุนในแหล่งต่าง ๆ เป็นต้น

3.2 การพึ่งตนเองได้ทางสังคม ซึ่งหมายถึง การที่บุคคลนั้นสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่ง รวมถึง การมีครอบครัวที่ดีและการมีภักษามิตรที่ดี ที่จะให้กำลังใจ ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเมื่อได้รับความเดือดร้อน หรือคอยช่วยกันสิ่งทีควรปรับปรุง

3.3 การคำนึงถึงผลกระทบระยะยาวมากกว่าระยะสั้น

3.4 การรู้เท่าทันและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การที่บุคคลนั้นมีการเรียนรู้อยู่เสมอจึงสามารถปรับตัวให้เข้ารับการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่จะเข้ามากระทบได้

ซึ่งมีเงื่อนไขที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 2 ประการ คือ เงื่อนไขความรู้และคุณธรรมดังนี้

1. การมีความรู้ ซึ่งประกอบด้วย

1.1 การรู้จักตนเอง หมายถึง การมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องของตนเอง ทั้งในมิติด้านกายภาพและมิติด้านจิตใจ

1.2 การมีความรู้ในเรื่องภายนอก ได้แก่ ความรู้เรื่องชุมชน/สังคม/ประเทศ/โลก ความรู้ ด้านการประกอบอาชีพ ความรู้ทางวิชาการ เป็นต้น

1.3 การมีความรอบคอบในการเชื่อมโยงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งความรู้จากภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และความรู้จากหลากหลายสาขาวิชา

1.4 มีความระมัดระวังในการนำความรู้ที่มี ไปใช้ในการปฏิบัติ

2. การมีคุณธรรม ซึ่งประกอบด้วย

2.1 การมีศรัทธาและตั้งมั่นที่จะทำแต่สิ่งทีถูกต้อง

2.2 การมีความซื่อสัตย์สุจริต

2.3 การมีความเกรงกลัวและสละอายต่อการทำชั่ว

2.4 มีความเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.5 มีความสามัคคี ประองคอง

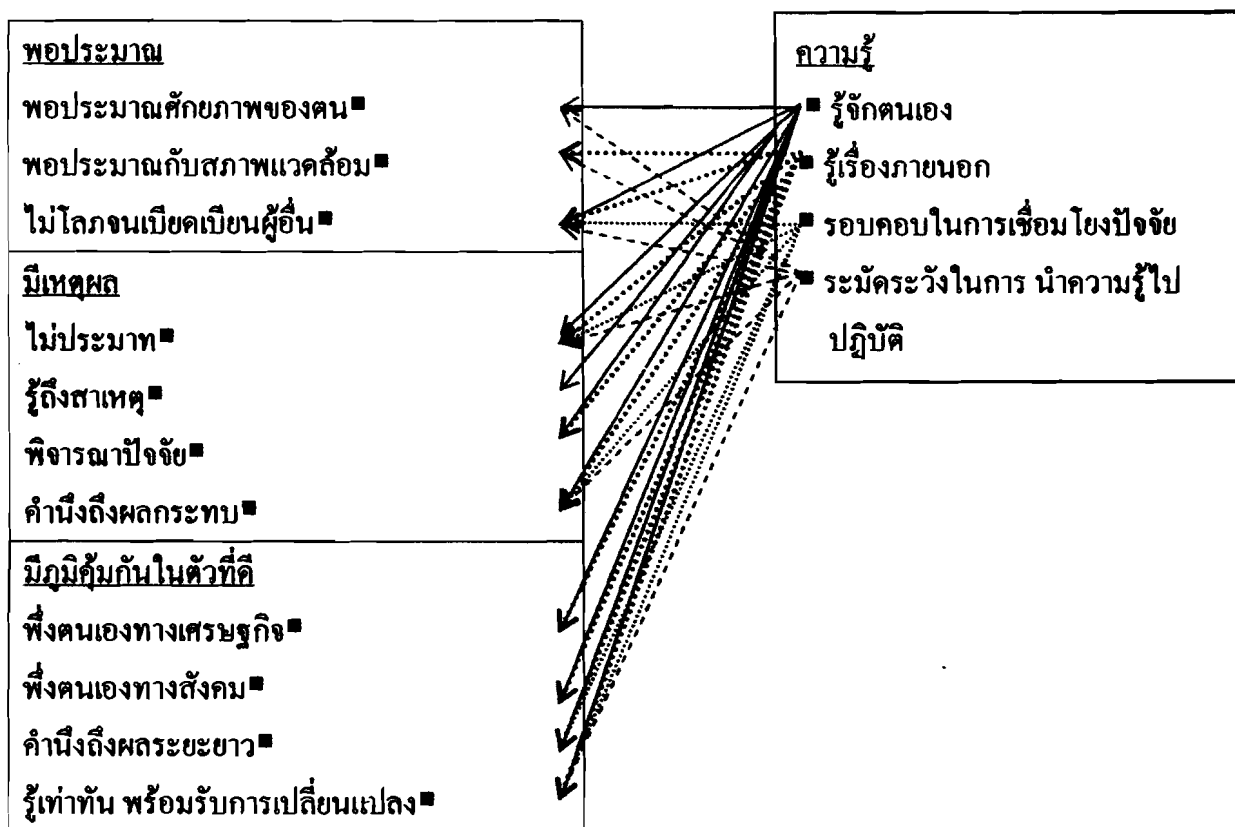
- 2.6 การมีความอดทน พากเพียร ที่จะปฏิบัติตามสิ่งที่ได้ตั้งใจไว้ให้ประสบผลสำเร็จ
- 2.7 การรู้ตนเองอยู่เสมอ หมายถึง การมีสติระลึกรู้และรู้ตนเองอยู่ทุกขณะ
- 2.8 ความสามารถในการเข้าในสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง

3. ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างเงื่อนไขความรู้และคุณธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเงื่อนไขพื้นฐาน 2 ประการ ที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะนั้น พบความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างคุณลักษณะ 3 ประการ และเงื่อนไข 2 ประการ ดังนี้ คือ

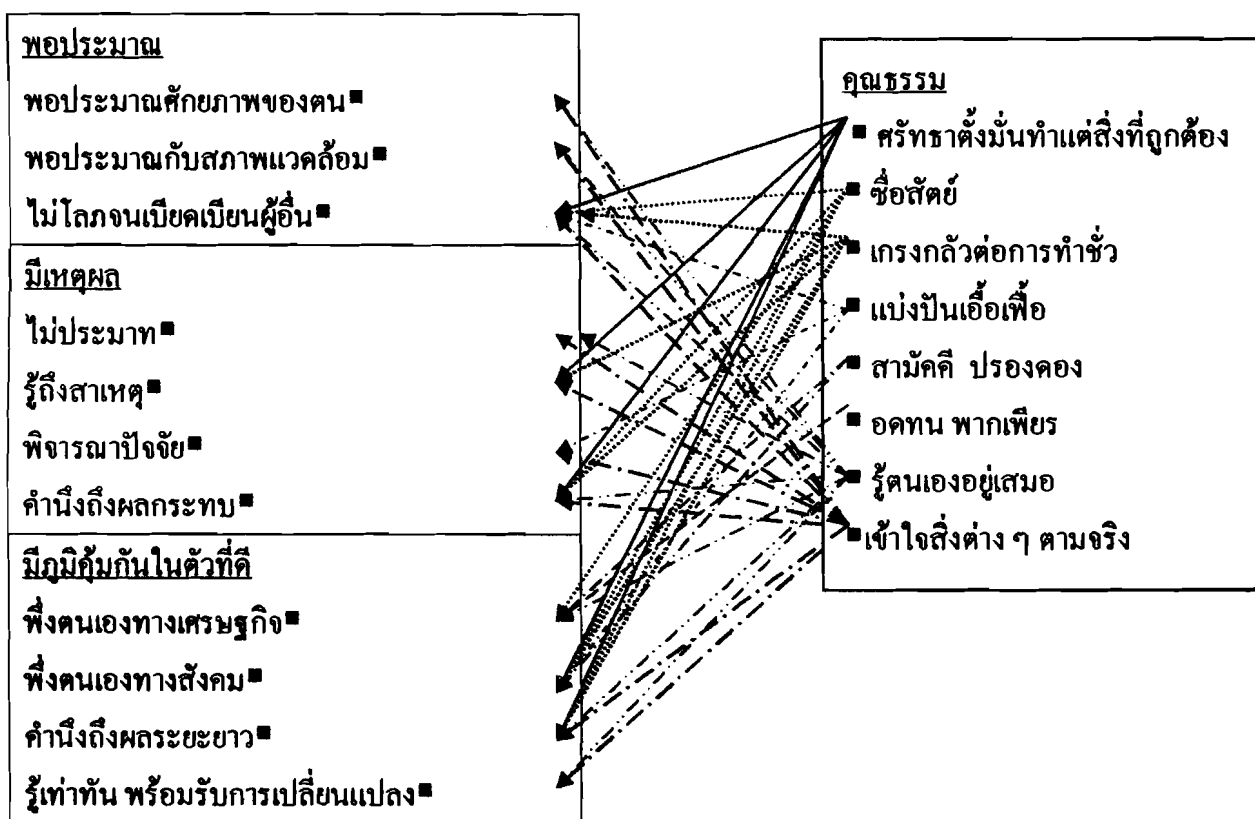
เงื่อนไขความรู้ คือ การรู้จักตนเอง การรู้จักภายนอก มีความรอบคอบในการเชื่อมโยงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และ การมีความระมัดระวังในการนำความรู้ที่มีไปใช้ในการปฏิบัติ

ภาพที่ 2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะ 3 ประการ และเงื่อนไขความรู้

เงื่อนไขคุณธรรม คือ การมีศรัทธาและตั้งมั่นที่จะทำแต่สิ่งที่ดีถูกต้อง การมีความซื่อสัตย์ สุจริต ได้การมีความเกรงกลัวและละเอียดต่อการทำชั่ว มีความเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี ประองคอง การมีความอดทน พากเพียร การรู้ตนเองอยู่เสมอ ความสามารถในการเข้าใจสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง นำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะ ดังนี้

ภาพที่ 2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะ 3 ประการและเงื่อนไขคุณธรรม

7. แนวทางการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยอิงหลักแนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550 : 7) กล่าวไว้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักสำคัญ 3 ประการและ 2 เงื่อนไข คือ หลักความพอประมาณ หลักความมีเหตุผล และหลักการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และ 2 เงื่อนไข คือ ความรู้ และคุณธรรม ซึ่งมีรายละเอียดในหลักสำคัญ 3 ประการและ 2 เงื่อนไข ได้ดังนี้

หลักความพอประมาณ

จากการศึกษาเอกสารพบว่าผู้กล่าวถึงเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านหลักความพอประมาณตามเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินการบริหารจัดการศึกษา ไว้ ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสถึงความพอประมาณไว้ว่า “... ความพอประมาณ ความหมายเช่นเดียวกับทางสายกลางในทางพุทธศาสนา คือ ความไม่เอียง ไปในทางที่ถูกครอบงำโดยกิเลส และขณะเดียวกันก็ไม่ทรมาณตนเองจนเกิดความทุกข์ยากถ้าจะใช้ความคิดแบบเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ความพอประมาณ คือ จุดที่ดีที่สุด ซึ่งไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นจุดที่สูงที่สุดหรือต่ำที่สุด ภายใต้อสถานการณ์ใด สถานการณ์หนึ่ง...” นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสถึง “ความพอประมาณ” ไว้ว่า “...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย เมืองไทยเขย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่สมัยใหม่ แต่เราอยู่แบบพอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพออยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธานในทางนี้จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอมีพอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ว่าความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่ พอกินนี้ได้ เราก็จะยิ่งยวดได้...และทรงมีพระราชดำรัสถึง “ความพอประมาณ” ไว้อีกว่า “...ข้อสำคัญในการสร้างตัวสร้างฐานะนั้นจะต้องถือหลักค่อยเป็นค่อยไป ด้วยความรอบคอบระมัดระวัง และความพอเหมาะพอดี ไม่ทำเกินฐานะและกำลัง หรือทำด้วยความเร่งรีบ เมื่อมีพื้นฐานแน่นหนารองรับพร้อมแล้ว จึงค่อยเสริมความเจริญก้าวหน้าในระดับที่สูงขึ้น ตามต่อกันไปเป็นลำดับผลที่เกิดขึ้นจึงจะแน่นอนมีหลักเกณฑ์เป็นประ โยชน์แท้และยั่งยืน...”

ปิยะบุตร หล่อไกรเลิศ (2547 : 28) ได้กล่าวเกี่ยวกับการดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณไว้ สรุปได้ว่า ให้ยึดความประหยัด คัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน และลดละความฟุ่มเฟือย

ปริยานุช พินุลสรวารุช (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1, 2550 : 126) ได้กล่าวเกี่ยวกับการดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณ ไว้ว่า การทำอะไรที่พอเหมาะ พอควร สอดคล้องกับอัตภาพ ศักยภาพของตนเอง และสภาวะแวดล้อม โดยใช้เงื่อนไขความรู้ คือ ความรอบคอบ และมัดระวังในการนำหลักวิชาการมาใช้ และใช้เงื่อนไขคุณธรรม คือ ต้องมีความอดทน ความขยัน ความเพียร ซื่อสัตย์สุจริต และมีสติปัญญา

เพ็ญศรี เปลี่ยนจำ (2550 : 39) ได้กล่าวถึงการปฏิบัติที่แสดงถึงความพอประมาณ คือ การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง ใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่า การใช้เวลาหรือพละกำลังในการทำงาน โดยคำนึงถึงความพอประมาณของสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจให้อยู่ในสภาพที่เป็นปกติ การมีความต้องการสิ่งต่างๆ อย่างพอประมาณ คือ รู้จักยับยั้งชั่งใจ อยากได้แต่พอสมควร แล้วเต็มใจที่จะแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ผู้อื่นบ้าง การรักษาระเบียบกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ คือ ไม่ตึงหรือหย่อนจนเกินไป รู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา อดสู้อล่วยตามความเหมาะสม ไม่เคร่งครัด จนทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความตึงเครียดหมดกำลังใจและเสียขวัญในการทำงาน การใช้อารมณ์ อย่างพอประมาณ คือ มีสติยับยั้ง เมื่อมีความโกรธเกิดขึ้น ก็รู้จักข่มใจ ควบคุมอารมณ์โกรธด้วยการให้อภัย ไม่ให้กลายเป็นความอหิวาตพยาบาท คิดมุ่งร้ายทำลายกัน

ศัททยา พลปัดที (2548 : 33-39) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคน ให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า คนที่พึงประสงค์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความพอประมาณ คือ ความพอประมาณกับศักยภาพของตนเอง ที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาร่างกาย แรงสมอง ความรู้ ทักษะ ความสามารถ สถานภาพ ฐานะ และข้อจำกัดของตนเอง และตัดสินใจกระทำการใดๆ โดยอยู่บนพื้นฐานของศักยภาพของตัวเอง และไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน โดยอยู่ในเงื่อนไขความรู้ คือ รู้จักตนเอง รู้เรื่องภายนอก รอบคอบในการเชื่อมโยงปัจจัย และระมัดระวังในการ นำความรู้ไปปฏิบัติ และอยู่ในเงื่อนไขคุณธรรม คือ ศรัทธาตั้งมั่นทำแต่สิ่งที่ถูกต้อง ซื่อสัตย์ เกรงกลัวต่อการทำชั่ว แบ่งปันเอื้อเฟื้อ สามัคคี ประองคอง อดทน พากเพียร รู้ตนเองอยู่เสมอ และเข้าใจสิ่งต่างๆ ตามจริง

เสรี พงศ์พิศ (2550 : 24 -138) ได้กล่าวเกี่ยวกับการดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณไว้ สรุปได้ว่า การปฏิบัติตนในการนำหลักความพอประมาณ มาใช้ต้องมีการประเมินตนเองอย่างเป็นกลางในด้านการลดค่าใช้จ่าย และการมีแผนการลดคพลังงาน ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์อย่างเป็นระบบ การประเมินตนเองอย่างเป็นกลางและเป็นระบบ

จากการศึกษาเอกสารสามารถสรุปแนวการดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านความพอประมาณ ตามเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม ได้ ดังนี้ จะต้องใช้หลักทางสายกลางในทางพุทธศาสนา คือ ความไม่เอียง ไปในทางที่ถูกครอบงำโดย

กิลเลส และขณะเดียวกันก็ไม่ทรมาณตนเองจนเกิดความทุกข์ จะต้องถือหลักค่อยเป็นค่อยไปด้วย ความรอบคอบระมัดระวัง และความพอเหมาะพอดี ไม่ทำเกินฐานะและกำลัง หรือ ทำด้วยความเร่งรีบ เมื่อมีพื้นฐานแน่นหนารองรับพร้อมแล้ว จึงค่อยเสริมความเจริญก้าวหน้าในระดับที่สูงขึ้น ตามต่อกันไปเป็นลำดับ ต้องมีการประเมินตนเองอย่างเป็นกลางและเป็นระบบในด้านการลดค่าใช้จ่าย การมีแผนการลดพลังงาน ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์อย่างเป็นระบบ ให้ยึดความประหยัด ดัดทอน ค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่า การใช้เวลาหรือพลกำลังในการทำงานโดยคำนึงถึงความพอประมาณของสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจให้อยู่ในสภาพที่เป็นปกติ การมีความต้องการสิ่งต่างๆ อย่างพอประมาณ คือ รู้จักยับยั้งชั่งใจ อยากรได้แต่พอสมควร แล้วเต็มใจที่จะแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ผู้อื่นบ้าง การรักษาระเบียบกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ คือ ไม่ดึงหรือหย่อนจนเกินไป รู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา อะดัมภ์อ่วยตามความเหมาะสม ไม่เคร่งครัด จนทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความตึงเครียดหมดกำลังใจและเสียขวัญในการทำงาน การใช้อารมณ์ อย่างพอประมาณ คือ มีสติยับยั้ง เมื่อมีความโกรธเกิดขึ้น ก็รู้จักข่มใจ ควบคุมอารมณ์โกรธด้วยการให้อภัย ไม่ให้กลายเป็นความอาฆาตพยาบาท คิดมุ่งร้ายทำลายกัน จะต้องมีความพอประมาณกับศักยภาพของตนเอง ที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาร่างกาย แรงสมอง ความรู้ ทักษะ ความสามารถ สถานภาพ ฐานะ และข้อจำกัดของตนเอง และตัดสินใจกระทำการใดๆ โดยอยู่บนพื้นฐานของศักยภาพของตัวเอง และไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นตัวอย่างที่ดีเกี่ยวกับการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านความพอประมาณ ตามเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมมีดังนี้

การดำเนินการบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านความพอประมาณ พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีการดำเนินการดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาวางแผนการจัดสรร และใช้งบประมาณของสถานศึกษาให้เหมาะสมกับแผนงานและโครงการของสถานศึกษา (การุณ ลิ้มเจริญ, สัมภาษณ์, 2551) มีการบริหาร โดยคำนึง ความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษา ซึ่งได้แก่ บุคลากร ทรัพยากร งบประมาณ และสภาพชุมชนของสถานศึกษา และการบริหารโดยไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน (ชูรัฐ ระหว่างบ้าน, สัมภาษณ์, 2551) บริหารโดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพ (อัตรภาพ) ของสถานศึกษา กำหนดมาตรการและใช้ ทรัพยากรของสถานศึกษาอย่างคุ้มค่า ประหยัด และไม่ฟุ่มเฟือย วางแผนการจัดสรรและใช้ งบประมาณของสถานศึกษาให้สมดุลกับแผนงานและโครงการของสถานศึกษา วางแผนการใช้งบประมาณของสถานศึกษาโดยใช้หลักความพอดีระหว่างงบประมาณที่ได้รับและรายจ่ายของสถานศึกษาและไม่สร้างหนี้ให้กับสถานศึกษาและการส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูและบุคลากรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความพอประมาณ (พิสิษฐ์ แม้นเขียน, สัมภาษณ์, 2551) วางแผน

กรอบอัตรากำลังบุคลากรบุคลากรของสถานศึกษาให้พอดีกับปริมาณงานของสถานศึกษา ด้านอาคารสถานที่ที่จะเน้นการปรับปรุงซ่อมแซมของเก่าให้สามารถใช้งานได้ดีขึ้น โดยไม่เน้นการสร้างใหม่ซึ่งจะเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณ มีการเพาะพันธุ์ต้นไม้ ไม้ดอก ไม้ประดับไว้ใช้ในการจัดภูมิทัศน์ ในสถานศึกษาโดยไม่ต้องไปซื้อการวางแผนการใช้ทรัพยากรของสถานศึกษาอย่างคุ้มค่า ไม่ให้เหลือทิ้งเพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณ เช่น การใช้กระดาษที่ยังเหลืออีกหน้าหนึ่งมาใช้ประโยชน์ ไม่ก่อกวนให้กับสถานศึกษา การปฏิบัติคนในการนำหลักความพอประมาณมาใช้ในการทำงาน และดำรงชีวิตเพื่อให้เป็นตัวอย่าง แก่บุคลากรในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา และมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูและบุคลากรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความพอประมาณ เช่น การดำรงชีวิตที่สมกับฐานะของตนเอง (อุทิศ รุ่งธีระ, สัมภาษณ์, 2551)

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นตัวอย่างที่ดีเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านความพอประมาณตามเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม สามารถสรุปได้ดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีการดำเนินงานจัดการศึกษาโดยยึดหลักทางสายกลาง ความพอดี ความเหมาะสม ค่อยเป็นค่อยไป ความพอเหมาะพอดี ไม่ทำเกินฐานะและกำลัง หรือ ทำด้วยความเร่งรีบ บริหารโดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพ (อัตรากำลัง) ของสถานศึกษา รักษาระเบียบ วินัย และกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติงานไม่ตั้งหรือหย่อนเกินไป บริหาร โดยคำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษา บริหารโดยไม่ทำให้ตนเองและบุคลากรเดือดร้อน วางแผนกรอบอัตรากำลังบุคลากรของสถานศึกษาให้พอดีกับปริมาณงานของสถานศึกษา กำหนดมาตรการการใช้ทรัพยากรของสถานศึกษาอย่างคุ้มค่า ประหยัด และไม่ฟุ่มเฟือย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรใช้ทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่า วางแผนการจัดสรรและใช้งบประมาณของสถานศึกษาให้เหมาะสมกับแผนงานและ โครงการของสถานศึกษา วางแผนการใช้งบประมาณของสถานศึกษาโดยใช้หลักความพอคิระหว่างงบประมาณที่ได้รับและรายจ่ายของสถานศึกษา ไม่สร้างหนี้ และเกิดประโยชน์สูงสุดกับสถานศึกษา การรักษาระเบียบกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติงานไม่ตั้งหรือหย่อนจนเกินไป รู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา อดสู่มอถ่วงตามความเหมาะสม ไม่เคร่งครัด จนทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความตึงเครียดหมกกำลังใจและเสียขวัญในการทำงาน มีการประเมินตนเองอย่างเป็นกลางและเป็นระบบ และส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูและบุคลากรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการใช้จ่ายอย่างประหยัด

หลักความมีเหตุผล

จากการศึกษาเอกสารพบว่ามีผู้กล่าวถึงเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านหลักความมีเหตุผลตามเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาไว้ ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ใต้ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านหลักของการมีเหตุผล" ไว้ดังนี้ "...ไม่ว่าจะมีเหตุไม่ปกติ หรือปัญหาใดๆ เกิดขึ้น เราควรจะได้ทำความเข้าใจกัน และร่วมกันคิดอ่านปฏิบัติแก้ไขด้วยเหตุผล..."

สหัชยา พลปัดพี (2548 : 33-39) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า คนที่พึงประสงค์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความมีเหตุผล คือ การรู้ถึงสาเหตุ หมายถึง การมีความสามารถที่จับประเด็นปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุเบื้องต้นหรือที่มาของปัญหาเรื่องราวที่เกิดขึ้นว่ามาจากสิ่งใด การมีความสามารถในการพิจารณาค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการใด ๆ จะต้องมีการพิจารณาใคร่ครวญ วิเคราะห์ถึงเหตุและผลที่จะได้รับจากการดำเนินการในการบริหารโรงเรียนในด้านต่าง ๆ มีความสามารถที่จับประเด็นปัญหา และ เข้าใจถึงสาเหตุเบื้องต้นหรือที่มาของปัญหาเรื่องราวที่เกิดขึ้นว่ามาจากสิ่งใด การมีความสามารถในการพิจารณาค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง โดยอยู่ในเงื่อนไขความรู้ คือ รู้จักตนเอง รู้เรื่องภายนอก รอบคอบในการเชื่อมโยงปัจจัย และระมัดระวังในการ นำความรู้ไปปฏิบัติ และอยู่ในเงื่อนไขคุณธรรม คือ ศรัทธาตั้งมั่นทำแต่สิ่งที่ถูกต้อง ซื่อสัตย์ เกรงกลัวต่อการทำชั่ว แบ่งปันเอื้อเฟื้อ สามัคคี ประองคอง อดทน พากเพียร รู้ตนเองอยู่เสมอ และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามจริง

เสรี พงษ์พิศ (2550 : 138) ได้กล่าวเกี่ยวกับการดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการมีเหตุผลไว้ สรุปได้ว่า ควรมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนอย่างมีหลักวิชา การดำเนินการขององค์กร โดยยึดหลักเหตุผลนั้น ควรมีการวางแผนแบบแยกแยะ มีระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยไม่ทำอะไรแบบเฉพาะหน้า และการมีแผนปฏิบัติการ แผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่ทำได้จริง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550 : 7) กล่าวถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องนำไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

จากการศึกษาเอกสารสามารถสรุปแนวการดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านความมีเหตุผล ตามเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม ได้ดังนี้ ควรจะ ได้ทำความเข้าใจกัน ร่วมกันคิดอ่านปฏิบัติแก้ไขด้วยเหตุผล สามารถจับประเด็นปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุเบื้องต้นหรือที่มาของปัญหาเรื่องราวที่เกิดขึ้นว่ามาจากสิ่งใด ความสามารถในการพิจารณาค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการใด ๆ จะต้องมีการพิจารณา ใคร่ครวญ วิเคราะห์ถึงเหตุและผลที่จะได้รับจากการดำเนินการในการบริหารโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ควรมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนอย่างมีหลักวิชา มีความรอบคอบ มีการวางแผนที่ปฏิบัติได้จริง มีการวางแผนแบบแยกแยะ มีระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นตัวอย่างที่ดีเกี่ยวกับการดำเนินการบริหารจัดการ การศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านความมีเหตุผลตาม เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมมีดังนี้

การดำเนินการบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานในด้านความมีเหตุผล ตามเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม ได้ดำเนินการดังนี้ มีการมอบหมาย หน้าที่รับผิดชอบให้แก่บุคลากร โดยคำนึงถึงความสามารถและความถนัดของบุคลากรเป็นหลัก พิจารณาความคิดความชอบด้วยหลักเหตุผล โดยคำนึงถึงผลการปฏิบัติงานในหน้าที่ของบุคลากรเป็น หลัก (การุณ ลิมเจริญ, สัมภาษณ์, 2551) จัดให้มีการประชุมบุคลากรในงานด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการระดมความคิดจากบุคลากร เพื่อนำข้อสรุปจากการประชุม ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลเป็น รูปธรรมต่อไป (ชูรัฐ ระหว่างบ้าน, สัมภาษณ์, 2551) มีการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาใน ด้านต่างๆโดยมีความสอดคล้องกับภูมิสังคม และสภาพของสถานศึกษา และศึกษาข้อมูล ข้อความรู้อ เพื่อนำมาพิจารณาในการปฏิบัติงานและแก้ไขปัญหาค่างๆของสถานศึกษา (พิสิษฐ์ มั่นเขียน, สัมภาษณ์, 2551) มีการพิจารณาให้เห็นถึงเหตุผลที่แท้จริงในการดำเนินงานในสถานศึกษา ผู้บริหาร สถานศึกษามีการตัดสินใจโดยใช้หลักเหตุผลเสมอ มีการวางแผนพัฒนาสถานศึกษาแบบแยกแยะ ออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว และการส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูและ บุคลากรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีใน ด้านความมีเหตุผล (อุทิศ รุ่งธีระ, สัมภาษณ์, 2551)

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นตัวอย่างที่ดีสามารถสรุปแนวทางการดำเนินการ บริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านความมีเหตุผลตามเงื่อนไขความรู้ และ คุณธรรม ได้ดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบให้แก่บุคลากรโดย คำนึงถึงความสามารถและความถนัดของบุคลากรเป็นหลัก การพิจารณาความคิดความชอบควรใช้หลัก เหตุผลโดยคำนึงถึงผลการปฏิบัติงานในหน้าที่ของบุคลากรเป็นหลัก มีการประชุมบุคลากรในงาน ด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการระดมความคิดจากบุคลากร เพื่อนำข้อสรุปจากการประชุมไปสู่ การปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมต่อไป ดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในด้านต่างๆ โดยมิ ความสอดคล้องกับภูมิสังคม และสภาพของสถานศึกษา ศึกษาข้อมูล ข้อความรู้อโดยนำมาพิจารณาใน การปฏิบัติงานและแก้ไขปัญหาค่างๆ ของสถานศึกษา มีการพิจารณาให้เห็นถึงเหตุผลที่ แท้จริงในการดำเนินงานในสถานศึกษา มีการตัดสินใจโดยใช้หลักเหตุผลเสมอ มีการวางแผนพัฒนา สถานศึกษาแบบแยกแยะออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว และควรส่งเสริม และสนับสนุนให้ครูและบุคลากรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีใน ด้านความมีเหตุผล

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นตัวอย่างที่ดีสามารถ สรุปเป็นแนวทางการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านความมีเหตุผลตามเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมได้ดังนี้ ผู้บริหาร

สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีการยึดหลักการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยการทำความเข้าใจกัน ร่วมกันคิดอ่าน ศึกษาข้อมูล ข้อความรู้ นำมาพิจารณาและปฏิบัติแก้ไขปัญหาด้วยเหตุผล มีความสอดคล้องกับภูมิสังคม และสภาพของสถานศึกษา มีการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการดำเนินการ ในสถานศึกษา มีการตัดสินใจโดยใช้หลักเหตุผลเสมอ มีการมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบให้แก่บุคลากร โดยคำนึงถึงความสามารถและความถนัดของบุคลากรเป็นหลัก มีการพิจารณาความดีความชอบ ที่ใช้หลักเหตุผล โดยคำนึงถึงผลการปฏิบัติงานในหน้าที่ของบุคลากรเป็นหลัก จัดให้มีการประชุม บุคลากรในงานด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการระดมความคิดจากบุคลากร เพื่อนำข้อสรุป จากการประชุม ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมต่อไป มีการวางแผนพัฒนาสถานศึกษา แบบแยกแยะออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว และส่งเสริมและสนับสนุนให้ครู และบุคลากรให้มีการพิจารณาไตร่ตรอง วิเคราะห์ ค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องและแสดงความคิดเห็น ในการดำเนินการใด ๆ ของสถานศึกษา

หลักการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

จากการศึกษาเอกสารพบว่ามีผู้กล่าวถึงเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านหลักการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตามเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาไว้ดังนี้

เพ็ญศรี เปลียนขำ (2550 : 39) ได้กล่าวถึง การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือ ความสันติสุข ความอบอุ่น เข้มแข็ง มีพลังแห่งความสามัคคี การพร้อมรับผลกระทบและเปลี่ยนแปลง ด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น

ศหทัย พลปัดที (2548 : 33-39) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า คนที่พึงประสงค์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านของการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ได้แก่ การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ การคำนึงถึงผลระยะยาวมากกว่าผลระยะสั้น และการรู้เท่าทันและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง โดยอยู่ในเงื่อนไขความรู้ คือ รู้จักตนเอง รู้เรื่องภายนอก รอบคอบในการเชื่อมโยงปัจจัย และระมัดระวังในการ นำความรู้ไปปฏิบัติ และอยู่ในเงื่อนไขคุณธรรม คือ ศรัทธาตั้งมั่นทำแต่สิ่งที่ถูกต้อง ซื่อสัตย์ เกรงกลัวต่อการทำชั่ว แบ่งปันเอื้อเฟื้อ สามัคคี ประองคอง อคทน พากเพียร รู้ตนเองอยู่เสมอ และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามจริง

สุชาดา นันทะ ไชย (2550 : 3) ได้กล่าวถึงหลักของการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ว่า การดำเนินกิจกรรม โครงการต่าง ๆ ควรให้ผู้ปกครองชุมชน และนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และควรมีการสนับสนุนติดตามประเมินผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยเน้นความมั่นคงและยั่งยืน

เสรี พงศ์พิศ (2550 : 143-144) ได้กล่าวเกี่ยวกับการดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีขององค์กรสรุปได้ ดังนี้ ควรให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์กร ควรมีการเตรียมการรับสถานการณ์ฉุกเฉิน จัดให้มีระบบการวัดผลประเมินผลองค์กร และบุคลากร การสร้างระบบที่เป็นหลักประกันความมั่นคงขององค์กร ควรมีระบบการป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ผู้บริหารควรเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจมากกว่าการบังคับมากกว่าการเน้นการใช้กฎระเบียบ ขู่เชิญ ลงโทษ และให้บุคลากรทำงานอย่างมีความสุข

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550 : 7) กล่าวว่า หลักของการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึง ความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้และไกล

อภิชัย พันธเสน และคนอื่นๆ (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550 : 278) ซึ่งได้ศึกษาการประยุกต์ใช้พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม กล่าวว่า หลักการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ควรให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์กร

จากการศึกษาเอกสารสามารถสรุปแนวการดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตามเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมได้ดังนี้ มีการเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์ฉุกเฉิน ผลกระทบและเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ต้องรู้เท่าทัน ควรให้บุคลากรและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์กร ควรมีการสนับสนุน ติดตาม ประเมินผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นความมั่นคงและยั่งยืน จัดให้มีระบบการวัดผล ประเมินผลองค์กร และบุคลากร การสร้างระบบที่เป็นหลักประกันความมั่นคงขององค์กร ควรมีระบบการป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี มีการสร้างแรงบันดาลใจมากกว่าการบังคับมากกว่าการเน้นการใช้กฎระเบียบ ขู่เชิญ ลงโทษ ส่งเสริมให้เกิดความสันติสุข ความอบอุ่น เข้มแข็ง มีพลังแห่งความสามัคคี

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นตัวอย่างที่ดีเกี่ยวกับการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีดังนี้

การดำเนินการบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พบว่ามีการดำเนินการดังนี้ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นกับบุคลากรทุกคน สร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากรทุกคน ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนได้ นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการปฏิบัติงานในหน้าที่ และการดำเนิน

ชีวิตประจำวัน และวางมาตรการรักษาความปลอดภัย (การุณ ลิมเจริญ, สัมภาษณ์, 2551) การแต่งตั้งเวรยาม สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ปลูกฝังให้นักเรียนรักโรงเรียน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีการเตรียมระบบป้องกันภัย เช่น ติดตั้งเครื่องดับเพลิง เครื่องตัดกระแสไฟฟ้า เป็นต้น ชูรัฐ ระหว่างบ้าน (สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2551) ผู้บริหารสถานศึกษารู้เท่าทันและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง (พิสิษฐ์ แม้นเขียน, สัมภาษณ์, 2551) วางแผนจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างรอบคอบ รัดกุม เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับโรงเรียนในทุกด้าน และการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย (อุทิศ รุ่งธีระ, สัมภาษณ์, 2551)

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นตัวอย่างที่ดีสามารถสรุปแนวทางการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตามเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมได้ดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างรอบคอบ รัดกุม เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับโรงเรียนในทุกด้าน โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย สร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นกับบุคลากรทุกคน สร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากรทุกคน รู้เท่าทันและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน สร้างระบบที่เป็นหลักประกันความมั่นคงของสถานศึกษา วางมาตรการป้องกันความปลอดภัยในสถานศึกษา ระดมทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาจากชุมชน และส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการปฏิบัติงานในหน้าที่ และการดำเนินชีวิตประจำวัน

บริบทการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1

ปัจจุบันสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1 มีสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ จำนวน 118 โรงเรียน และสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของเอกชน จำนวน 17 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 135 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1, ข้อมูล ณ วันที่ 5 มิถุนายน 2551 : 1)

การดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1 มีขอบข่ายการดำเนินการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 32) แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ

การบริหารวิชาการ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล การเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ

ได้ดำเนินการบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรมทุกสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาจากสถานศึกษาที่เป็นกรณีศึกษาที่มีการปฏิบัติที่ดี (Good Practice) โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา และการไปศึกษาจากสถานที่จริง คือ โรงเรียนบ้านคลองมอญ โรงเรียนบ้านแหลมวิทยา โรงเรียนวัดคอนไก่เคี้ยว และ โรงเรียนวัดปากคลอง (ศุขยาลัยอุทิศ)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วินัย ประวันนา (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษารูปแบบการดำเนินการและปัญหาการดำเนินการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า 1) รูปแบบการดำเนินการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น รูปแบบที่ 1 การจัดกิจกรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง (ทฤษฎีใหม่) รูปแบบสำหรับโรงเรียนที่มีพื้นที่และแหล่งน้ำเพียงพอ จัดแบ่งเป็น 4 ส่วน ตามแนวทฤษฎีใหม่ และพื้นที่ในการทำนา มี 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านหินร่อง โรงเรียนบ้านโคกกลาง และโรงเรียนบ้านหนองแวงบวรวิทย์ รูปแบบที่ 2 การจัดกิจกรรมเกษตรทฤษฎีใหม่แบบผสมผสานตามสภาพของท้องถิ่นเป็นรูปแบบสำหรับโรงเรียนที่ไม่มีพื้นที่ในการทำนา กิจกรรมสำคัญคือ การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ มีการแบ่งพื้นที่เป็น 4 ส่วน คือ ปลูกพืชสวนครัว ปลูกพืชสมุนไพร/ไม้ดอกไม้ประดับ ปลูกไม้ยืนต้น และเลี้ยงสัตว์ มี 9 โรงเรียน โรงเรียนโนนพะยอมพิทยไพศาล โรงเรียนบ้านศุภชัย โรงเรียนบ้านวังม่วง โรงเรียนบ้านคู โรงเรียนหนองแวง-บวรวิทย์ โรงเรียนบ้านฝางวิทยา โรงเรียนบ้านไฮแจ้งบูรณวิทยา โรงเรียนบ้านอ่างทอง โรงเรียนโนนทันวิทยา และ โรงเรียนบ้านศรีสุขสำราญ 2) ข้าราชการโดยรวมและจำแนกตามขนาดโรงเรียน เห็นว่าโรงเรียนแกนนำมีการดำเนินการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยรวมและเป็นรายด้าน 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง และมีการดำเนินการด้านการใช้ประโยชน์จากดินและน้ำอยู่ในระดับมาก 3) ปัญหาการดำเนินการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ สภาพที่ดินของโรงเรียนมีคุณภาพต่ำ ดินเค็ม ดินทราย ดินปนทราย ดินปนหิน ตลอดจนโรงเรียนขาดการปรับปรุงบำรุงดิน และขาดงบประมาณในการดำเนินการ การใช้ประโยชน์จากน้ำก็ไม่เป็นระบบที่ดี โรงเรียนมีน้ำไม่เพียงพอ ทำให้ผลผลิตที่ได้จากการปลูกพืช การปลูกข้าว และเลี้ยงสัตว์ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ รายได้จึงไม่แน่นอน แต่รายได้ส่วนใหญ่เกิดจากการปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงปลา เป็นต้น นอกจากนี้โรงเรียนยังไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำให้เป็นไปตามแนวทฤษฎีใหม่ มักจะเป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ทำให้น้ำมากในฤดูฝน และขาดน้ำในฤดูแล้ง บุคลากรในโรงเรียนก็ไม่มี ความชำนาญใน

มีความเห็นสอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ คือ โรงเรียนขาดงบประมาณ ควรมีการนิเทศอย่างจริงจัง และโรงเรียนต้องการครูที่มีความรู้ทางด้านการศึกษา

ละเอียดย (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาและเปรียบเทียบคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา พบว่า 1. คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมพบว่ามีอยู่ในระดับมากทุกมาตรฐาน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือด้านเลี้ยงชีพชอบ 2. คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา เมื่อพิจารณาเป็นรายมาตรฐานเรียงลำดับ ได้ดังนี้ มาตรฐานที่ 3 รักเกียรติและศักดิ์ศรี มีความโปร่งใส ใช้ระบบเศรษฐกิจพอเพียง เลี้ยงชีพชอบ กอปรกิจเพื่อสังคม รองลงมาคือมาตรฐานที่ 1 รักความสุจริต อุทิศเวลา รับใช้ประชาชนด้วยเมตตาธรรม และมาตรฐานที่ 2 ริเริ่มสิ่งใหม่ ใฝ่หาความรู้ ก้าวล้ำกล้าทำ นำมาซึ่งประโยชน์ส่วนรวม 3. การเปรียบเทียบคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามเพศและประสบการณ์การทำงาน เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบโดยรวมทุกมาตรฐานแต่ละมาตรฐานและรายด้านของแต่ละมาตรฐาน พบว่า ครูผู้สอนที่มีเพศชายและเพศหญิงและครูผู้สอนที่มี ประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า 15 ปี และประสบการณ์ในการทำงาน 15 ปีขึ้นไป มีทัศนะต่อคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05

เทพาวณี วินิจำจร (2548 : 101-102) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การปลูกฝังค่านิยมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการตามแนวคิดของบลูมและแรทท์ พบว่า (1) ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ ความเข้าใจของนักเรียนตามเนื้อหาสาระค่านิยมที่ต้องการปลูกฝังในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียรและความรอบคอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการตามแนวคิดของบลูมและแรทท์ ภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยของคะแนนสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการปลูกฝังค่านิยมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (2) ค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติของนักเรียนตามค่านิยมที่ต้องการปลูกฝังในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร และความรอบคอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการตามแนวคิดของบลูมและแรทท์ ภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยของคะแนนสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการปลูกฝังค่านิยมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (3) ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการปฏิบัติตนของนักเรียนตามค่านิยมที่ต้องการปลูกฝังในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร และความรอบคอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการตามแนวคิดของบลูมและแรทท์ ภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยของคะแนนสูงกว่า

ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการปลูกฝังค่านิยมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (4) จากแบบบันทึกการ เรียนรู้ที่นักเรียนได้เขียนบรรยายสิ่งที่ได้เรียนรู้ ความรู้สึกของการเข้าร่วมกิจกรรม ประโยชน์ที่ได้รับ และ การนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวัน พบว่า นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจ เนื้อหาสาระของ ค่านิยม รู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของการมีค่านิยมทั้ง 4 เรื่อง และนักเรียนสามารถบอกและแสดง พฤติกรรมการปฏิบัติตนที่แสดงออกถึงการมีค่านิยมทั้ง 4 เรื่องได้ ในส่วนของความรู้สึกต่อการเข้า ร่วมกิจกรรมนักเรียนได้ปฏิบัติจริง ได้มีโอกาสทำงานร่วมกับเพื่อนในห้อง นักเรียนรู้สึกสนใจ สนุก เพลิดเพลิน ชอบกิจกรรมต่าง ๆ และตั้งใจที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในส่วนประโยชน์ที่นักเรียน ได้รับนั้น นักเรียนสามารถทำงานประดิษฐ์ต่าง ๆ ได้ สามารถทำงานกลุ่มให้สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือ กัน สามารถทำแผนผังความคิดเป็น และมีความกล้าในการแสดงออกเพิ่มมากขึ้น

สนั่น สุขเหลือ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาชั้น พื้นฐานต่อการส่งเสริมโครงการตามแนวพระราชดำริ (เศรษฐกิจพอเพียง) จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้านการวางแผนใน ระดับมาก ด้านการดำเนินการในระดับมาก ด้านการประเมินผลตรวจสอบในระดับปานกลาง และ ด้านการแก้ไขปรับปรุงในระดับปานกลาง บทบาทเกี่ยวกับการนำโครงการมาปฏิบัติด้านการวางแผน ในระดับปานกลาง ด้านการดำเนินการในระดับปานกลาง ด้านการประเมินผลตรวจสอบในระดับ ปานกลาง ด้านการแก้ไขปรับปรุงในระดับปานกลาง บทบาทเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของ บุคลากร ด้านการวางแผนในระดับปานกลาง ด้านการดำเนินการในระดับปานกลาง ด้านการประเมินผล ตรวจสอบในระดับปานกลาง ด้านการแก้ไขปรับปรุงในระดับปานกลาง เปรียบเทียบบทบาทของ ผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ต่อการส่งเสริมโครงการตามแนวพระราชดำริ (เศรษฐกิจพอเพียง) จังหวัดสุรินทร์ โดยจำแนกตามระดับช่วงชั้นและประสบการณ์ ทั้งรายด้านและรวมทุกด้านไม่ แดกต่างกัน และผลการทดสอบสมมติฐานไม่แตกต่างกัน

สหทัย พลภักดิ์ (2548 : 33-39) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้ มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า 1.คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคน ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งเป็น 3 ประการ คือ (1) พอประมาณ ได้แก่ พอประมาณกับ สักยภาพของตน พอประมาณกับสภาพแวดล้อม และไม่โลกเกินไปจนเบียดเบียนผู้อื่น (2) มีเหตุผล ได้แก่ ไม่ประมาท รู้ถึงสาเหตุ พิจารณาค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจาก การกระทำ (3) มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ได้แก่ พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ พึ่งตนเองได้ทางสังคม คำนึงถึง ผลระยะยาวมากกว่าระยะสั้น รู้เท่าทันและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งคุณลักษณะทั้ง 3 ประการ จะเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาความรู้และคุณธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขหลักของการพัฒนาคน

บุญเหลือ ฤทธิธรรม (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารสถานศึกษาภายใต้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนบ้านขาวโค้ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 2

พบว่า ครู บุคลากร และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการบริหารสถานศึกษา ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของโรงเรียนบ้านขวาวโค้ง ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านหลักของความพอประมาณครู บุคลากร และนักเรียนมีความพึงพอใจมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านหลักของการมีเหตุผลและความรู้ ด้านหลักการสร้างภูมิคุ้มกัน และด้านคุณธรรมจริยธรรม ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจแยกตามสถานภาพมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า 0.05 จึงไม่นำไปทดสอบหาค่าความแตกต่างเป็นรายคู่ตามวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffe s Post Hoc Comparison) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารมีความตระหนักและเห็นความสำคัญในการบริหารงานให้เกิดผลงานและเกิดสันติสุขในองค์กรอยู่เนืองๆ